

Jegyzet

A „merítési bázis”

Kétségtelenül az értelmiség-utánpótlás országosan jellemző gondjai fészültek a háttérben, amikor az országgyűlés kulturális bizottságának minap, Szegeden tartott ülésén az egyetemre, főiskolákra jelentkezők száma és összetétele került szóba. A mi megyénk művelődési helyzetével ismerkedtek meg a képviselők, s néhányukból kíváncsi rácsodálkozást váltott ki a tájékoztató anyag első pillanatában valóban meglehetősen tünő megállapítása: „középfokú oktatásunk jelenlegi szerkezete az országosnál szűkebb merítési bázist nyújt a felsőoktatás számára.”

Hiszzen éppen ez az a megye, ahol az országos átlagot meghaladó mértékben jelentkeznek a középfokú iskolákba a 8. osztályt elvégzett tanulók. A választásnál jóval előnyösebb helyzetben vannak, mint sok más megyében hiszen — például — a szakközépiskolák valamennyi típusa megtalálható nálunk. Csongrád megye — és elsősorban Szeged — középiskolái ráadásul a szomszédos megyékből is fogadnak diákokat. Valóban azt hihetnénk tehát, változhatna a felsőoktatási intézmények is, hiszen tudunk kell, az egyetem és főiskolák felvevő területe még a szomszédos megyék határain túlra is kiterjedt.

A bizottsági ülésen tájékoztatót adó megyei vezetők — idő híján — csak röviden utalhattak azokra a tényekre, amelyek alapján mégis a „merítési bázis” szűkösségéről szóló mondatot kellett megfogalmazniuk. A jelenlévő képviselők emlékeztében mindazonáltal felidézdhettek már sokat emlegetett problémák, melyekről remélhetőleg akkor sem feledkeznek majd meg, amikor felelős elhatározásokra, döntésekre

kell jutni — a megoldásokért.

Cáfolhatatlan tény például, hogy különösen a Szegeden működő egyetem és főiskolák jellegük-nél fogva, elsősorban a gimnáziumban végzetek felvevői. Mármost nézzük a legutóbbi beiskolázási adatokat: szakközépiskolákba jelentkezett a nyolcadikba vettettek 23,5 százaléka (az országos adat: 17,2 százalék), gimnáziumba 18,5 százalék (országosan: 21,6). (A legtöbb persze nálunk is szakmunkásképzőbe mentek.) Számos kérdés adódik: talán kevés a gimnáziumunk? Legalábbis relative, ahhoz képest, hogy Szegeden tudományegyetem, orvostudományi egyetem, pedagógusképző főiskola működik, és a szakközépiskolások szakirányú továbbképzéséhez nem itt vannak a megfelelő intézmények. Alighanem, tényleg kevés. (Ha még a „demográfiai hullámhegy”-nek nevezett jelenséggel is számolunk, vagyis tekintetbe vesszük, hogy alig pár év múlva potenciálisan jóval több középiskolás lesz, mint most, biztos állíthatjuk: a gimnáziumi férőhelyek száma igen-igen kevés.)

Vagy, a másik kérdés: talán nem éppen azok a gyerekek választják a gimnáziumot, akiket az egyetem szívesen látnának? Újfént csak „közkezen forgó” téma, hiszen manapság muszáj tudomásul venni: többségben vannak és évről évre többen lesznek ebben az iskolatípusban — a lányok. Következésképpen: egyre nő az egyetem felvevő női aránya, és egyre több gond adódik abból, hogy előíesedett a pedagógus-, a jogász- és az orvosi pálya. És vajon miért nem tetszik a fiúknak a gimnázium? Legalábbis miért nem annyira, mint az kívánatos lenne? Mindennapos tapasztalat elég, nem kell szociológusnak, vagy közgazdásznak lenni,

hogy a kétségtelenül árnyalt magyarázatot igénylő kérdésre legalább egy, lényeges „részválaszt” adhassunk. Az értelmiség munkakörök presztízsvesztéseje bizonytalannal nagy szerepet játszanak már a gyerekek pályaválasztásakor. Hétköznapi nyelven úgy fogalmazunk: a fiúk keresni akarnak, hiszen meglepően eleven még az az élethagyomány, hogy „a családfenntartó” szerep — a férfiaké. Márpedig a diplomások kezdőfizetése „családfenntartásra” igazán nem elég. Úgy tetszik, lassan amolyan kiegészítésfele a családi kasszában, amit a „gyengébb nem” képviselői visznek a házához s amit amolyan „gyengébb” teljesítményekért manapság kapni lehet.

Az ördögi körből kijutni lenne jó. Mert mi lesz, ha akár csak az emlegetett értelmiségi pályának (termeszetesen korántsem csak az anyagiak miatt támadt) presztízsvesztése „beáll” állandósul? Ha sehoh az ösztönző erő, hogy a legjobb képességűek, a legtehermentebbek menjenek — teszem — pedagógusnak, hanem, aki a „megbecsült” szakmákba kiszorul? Ha nem éppen „alkalmas emberek” nevelik a soron következő egyetemre jelentkezőket? Vagy, más oldalról nézvést (részünk eme pedagóguspéldáza is, de hisz ott a legföltűnőbbek a bajok!), meddig tarthatják a szakmai frontokat aszonyok, akik megfizethetnek, akkor sem képesek huzamos ideig teljes értékű teljesítményt nyújtani — munkában és otthon?

Remélhetni, hogy ilyen és hasonló kérdések gyűlnek az országos dolgainkban tenni hivatott képviselők fejében is — gondoltam, hallgatva Szegeden folytatott eszmecserejüket. Csak hát: diagnosztizálásban alighanem előkelő helyen vagyunk egy képzeletvilágranglistán. A terápiában kéne főljebb törniük! Sulyok Erzsébet

Felvételi előkészítő

Fizikából és biológiából indított felvételi előkészítőt az 1984–85-ös tanév felvételi vizsgájára készülőknek a Semmelweis Orvostudományi Egyetem. A hathónapos tanfolyamra október 20-ig lehet jelentkezni az egyetem központi épületében (Bp. VIII., Üllői út 26.).

A térkép titkai

A térkép sokkal regebbi, mint gondolnánk. Az ember jóíróman még írni sem tudott, de már készített térképet, hiszen szüksége volt bizonyos távolságok es irányok ismeretére, azaz térképre. A kezdet kezdetén persze még nem rajzoltak térképet, de kezdetleges földrajzi ismereteiket az egymást követő nemzedékek szóban nyilván átvtették egymástól. Ahogyan fejlődött az emberi tevékenység színvonala, úgy fejlődött vele együtt a térképszükséglet, a térképkészítés is, amely napjainkra bámulatos fejlettséget ért el.

A térképkészítés magasan kvalifikált szakembereket kíván. Egy-egy térkép megszerkesztéséhez sok tízezer adatot számítani ki. A szerkesztés fontos munkáját megelőzi az ún. topográfiai térkép készítése. Fotogrammetriai eljárásnak — fényképmérésnek — nevezik azt a műveletet, amikor repülőgépről lefényképezik a területet. A repülőgép felszál — a térkép megadott méretarányától függően — 1000–4000 méterre, és onnan sávokban lefényképezik a kijelölt földdarabot. A szerkesztők a földrajzi térkép készítéséhez nemcsak fényképméréssel készült anyagot használnak, hanem geodeziail — földmérési — térképeket is. A térképeket nemcsak elkészíteni nehéz, olvasni sem könnyű: érteni kell a kezelésközhöz és értelmezésükhöz. Angol szakemberek egy olyan automata térképolvasót készítettek, amellyel a repülőgép vagy helikopter pilótája egyetlen pillanattal megállapíthatja a gép pillanatnyi pozícióját. Az átlátszó, korongformájú leolvasó átmérője 250 mm, vastagsága a hozzá tartozó miniatűr ellenőrző lemezlel együtt 25 mm. A kis készülék súlyá 1,4 kg, használója a kezében vagy a térdén tarthatja. A pilóta a térképet úgy hajtja össze, hogy a kívánt rész tehesse be a leolvasóba. A leolvasó síkjában két független szervomotor forgat egy sugárirányú egyenest és egy spirált, a két vonal keresztezése adja meg a gép helyzetét.

kertbarátoknak

Ha kierjedt a must

Az erjedés következtében a mustból bor lesz. Eközben lényeges változásokon megy keresztül, melyek során új alkotórészek keletkeznek, például alkohol, széndioxid, savak, illatanyagok, glicerinn, acetaldehyd. Egyes anyagok oldatba jutnak, például színterítőanyagok, mások kicsapódnak, például fehérjék, borkő. Az erjedő must hőmérséklete bizonyos mértékig emelkedik, majd az újboré lassan csökken. Tőrfogatcsökkenés következik be, mert az alkohol tőrfogata kisebb, mint a musté. A párolgás is tőrfogatcsökkenést eredményez.

A must erjedése után a változások még nem érnek véget. Az újbor még nem kész bor. Szénsavas, néha fanyar ízű, jellegzetes újbor íz, amely egyrészt a seprőtől, másrészt a szénsavtól ered. A bor illata, zamata, színe kialakulatlan, és még zavaros. A további változásokát részint élő szervezetek, biológiai változások, részint kémiai és fizikai tényezők idézik elő. A zajos erjedés végén mind kevesebb tápanyaghoz jutnak az élesztők. Az éhező sejt saját tápanyagát fogyasztja, miközben alkohol és széndioxid keletkezik. A tartalek tápanyag elfogyasztását követően a sejtek elpusztulnak. Ilyenkor alakulnak ki a borban az illat- és zamattartalmú, a testességet előidéző jelentős hasznos anyagok, aminosavak.

Ha a bor összetétele, alkoholtartalma, savtartalma nem holt megkötölni a káros baktériumok elszaporodását,

veszélyes borbetegségek léphetnek fel. Erdemes kiemelni az almasavbontó baktérium szerepét. Ha az újbor az erjedést követően meleg helyen tárolják, kevésbé levegőzik, mérsekelt (11 tőrfogatszázalék alatti) alkohol-tartalom és alacsony savtartalom mellett, a biológiai almasavbomlás az erjedést követően követi.

A zajos erjedést követően az újborunkra fokozott figyelmet kell fordítani, hogy a veszélyforrásokat időben meg tudjuk előzni. Ilyen veszélyforrás, ha több levegő éri a bort, mivel az erjedési széndioxid védőhatása napról napra csökken. A zajos erjedés hőemelkedéssel jár, ezért különösen, ha nem használunk kotyogót, amely egy ideig még biztosítja a széndioxidpárnát a bor szabad felszínén sürgősen meg kell akadályozni a bor nemkívánatos levegőzését. Ennek az a módja, hogy feltöltögetjük a hordót, vagy lefejtjük a zavaros újort kisebb, tele tartható hordóba.

Ha az első fejtésig ülepedt, tisztább bort szeretnénk kapni, és a biológiai savbomlás esetünkben hátrányos, törekedjünk a bor minőség előbbi leülésére. Vigyük a még seprős, zavaros bort hideg pincébe vagy helyiségbe, ahol a hőmérséklet 10–12 fok körül van. Kisebb hordó esetében ez megoldható a hordó egyszerű átszállításával, nagyobb hordó esetében hideg hordóba fejtjük át az újort, ebben az esetben már feltétlenül gyűnk az újborba 100 literenként egy dekát kristályos borként is.

Naspolya

Az utóbbi években egyre gyakrabban keresik a faiskolyaj lerakatokban a naspolya csemetét. Már a piacon is szinte rendszeresen megtalálható. Gyümölcse kissé fanyar, féleretlen szedve, az első fagyok után sokáig eltartható. Eretten szedve már nem szállítható, mivel hűsültságon puha. Az éretlen gyümölcsnek magas a pektintartalma, amely dzsem készítése esetén hasznos, azonban a konzervgyárak még nem jutnak hozzá kellő mennyiségű alapanyaghoz, így csak a háziasszonyok hasznosíthatják.

A naspolyabokor még a legigényesebb kertnek is díszes lehet. Szép fehér virágait a hajtások végén, május végén, június elején hozza. A naspolya az almástermésűek családjába tartozik, többnyire bírsre szemzik, de megfelel alanyúul a galagonya, a vadkörte és a berkenye is. A növény minden része alkalmas valamire. Gyümölcse nem csak frissen fogyasztva különleges, bort és dzsemet is készíthetünk belőle. Még kemény mag-

vait sem kell eldobni, mert abból kiváló tea készíthető, gyomorfájásban szenvedők részére. Fájja kemény, esztergálható.

A kertben elegendő belőle egy-két bokor. Jól fejlődik száraz körülmények között is, de sok napfényt és szélit, és a környezetet kíván. Igénytelen és fagyűrű, még a sekelebb termőretegű talajon is megfélelően terem. Metszeni nem szabad, legfeljebb csak ritkítsuk. Termését a hajtásvégeken hozza, amit a visszametszéssel eltávolítunk. Csak a sűrűn növe, egymást árnyékoló hajtásokat távolítsuk el. Ne erőltessük a fává nevelését, mert törze girbe-görbe alakot vesz fel. Öt-hat méter távolságra telepítsük a bokorokat egymástól. A kerítések mellett kiváló takarófalat képez.

Késő ősszel, miután a dér megcsípte, szedhetjük a termést friss fogyasztáshoz. A félerett gyümölcsöt szárász, gyümölcse nem csak frissen fogyasztva különleges, bort és dzsemet is készíthetünk belőle. Még kemény mag-

Gladioluszagyamák betakarítása

A felszedés időpontját a gyökérzet állapota és a sariagyamák szinesedése határozza meg. A növény általában az elvirágzás után hatnyolc héttel kezd visszahűzödni, ami nem minden esetben esik egybe a levél sárgulásával, a teljesen zöld levél alatt is lehet beérett agyamag. A gyökérzet az érest követően szürkül, ráneosodni kezd és a sarlagyamák is beszínesednek. A agyamagokat éres után célszerű háfadékalannul felszedni, mert a csapadékos, hűvös időjárás elősegíti a különféle betegségek (fuzárium, botrytisz) fellépését. Betakarításakor a agyamag-

gumó felett 15 centi szárát hagyjunk, így szákkasszuk meg. Ha a agyamagok mellőkeppen megszáradtak, az egészséges gumók gyökérkoszorúját könnyen eltávolíthatjuk. A beteg agyamagot semmisítsük meg. A szárítás idején tripszek ellen naptalinos gőzöléssel is védekezhünk. A kellően kiszáradt és megtisztított agyamagot 4–6 fokos hőmérsékletű száraz helyiségben tárolhatjuk gyakori szellőztetéssel. Megfelelő tárolásuk a kiültetésig homokban való tárolás meg.

Dr. Tóth Mihály
egyei főkertes

Amit a vérről tudni kell

Az emberi szervezet sejtjeinek nagy része a szövetekben helyhez kötött, ezért állandó tápanyag-utánpótlásra és a bomlástermékek elszállítására szorul. Ezt a kettős feladatot a vérkeringés, illetve a vér látja el. A vér olyan szövetfeleség, amelynek az úgynevezett sejtközötti állománya folyékony. A vér vizet, továbbá fehérjét, szénhidrátokat, zsirokat, sókat, vitaminokat, hormonokat, különböző más szerves anyagokat, oxigént és széndioxidot tartalmaz. A felsorolt vízben oldott vagy abban lebegő anyagokon kívül úgynevezett alakos elemek — vörösvértestek, fehérvértestek, és vérelemek — találhatóak a vérben. Az alakos elemek a csontvelőből származnak, amely a hosszú csőves csontok belső üregeiben és némely lapos csont belsejében foglal helyet. A vér színét a vörösvértestekben levő vértestek, a hemoglobin adja. A vörösvértestek (eritrociták) és a bennük foglalt hemoglobin fő feladata az oxigénszállítás. A vörösvértestek száma köbmilliméterenként átlag 4,5–5 millió.

A fehérvértestek (leukociták) képviselik szervezetünk védelmi rendszerét. Minden kívülről jövő kórokozót, idegen testet, idegen fehérjét a véráramból kilépő fehérvértestek küszöbölnek ki. A normális fehérvértest száma köbmilliméterenként átlag 5

—8 ezer. Heveny gyulladáskor esetén a kórokozók által képviselt inger hatására számuk megnő, sokszorosukra szaporodhatnak. A gyakori tévhit ellenében azonban a fehérvértest számának emelkedése nem fokmérője a gyulladásnak, vagy a betegség súlyosságának. Eppen ellenkezőleg, a csontvelő jó működésének, megfelelő reakciójának bizonyítéka.

A vérelemek (trombociták) a fehérvértesteknél és a vörösvértesteknél lényegesen kisebb képletek. Feladatuk, hogy érfal sérüléskor a vérárvadásban részt vegyenek, és a kicsapódott vérfehérjés szálak közé jutva vérrögöt képezzenek, amely a sérült éret elzárja. Számuk köbmilliméterenként 200–300 ezer. A vérelemekeket ugyancsak a csontvelő termeli.

Vércsoporton a külső körülményektől független, minden egyénre jellemző, veleszületett (öröklött) biológiai sajátosság értünk, amely az élet során változatlan marad. A vércsoport határozza meg, hogy az egyik ember vérének vörösvértestjei a másik ember vérével érintkezve, kicsapódnak-e vagy sem. Kicsapódás akkor jön létre, ha nem megfelelő vércsoportú egyének vért hozzák össze egymással. A négy fő vércsoport: A, B, AB, 0. Újabban ezeken kívül még bizonyos alcsoportokat is nyilvántartanak. Vértöm-

lesztéskor vagy azonos vércsoportú (például A-nak A-s, B-nek B-s) vért adnak, vagy mindkinek adható 0-ás vércsoportot. Az AB-s vércsoportú egyén viszont bármilyen vércsoportú vért kaphat. Egy másik felosztás szerint Rh-pozitív vagy Rh-negatív tulajdonságú minden ember vére. Ennek elsősorban a terhesség szempontjából van jelentősége.

Vác várja a szegedieket!

A váci Dunakanyar Fotóklub kétvétenként — a páratlan esztendőben — rendezi meg Interdia Show címmel nemzetközi színesdiaparadéját, melyen részt vehet a világ bármely fotóklubja, egy 20 darabból álló színes kollekcióval.

Idén rekord született: 10 ország (Argentína, Ausztrália, Ausztria, Brazília, Csehszlovákia, Franciaország, Jugoszlávia, Magyarország, NDK, NSZK) küldte el kollekcióját a Duna menti városba. 243 szerzőtől összesen 736 diapotív érkezett.

A zsűri által jóváhagyott színesdiá-sorozat október 7-én és 8-án Vácot, a Madách Imre Művelődési Központ nagytermében kerülnek kö-

zönség elé. A háromtagú zsűri — melynek elnöke Rev Miklós, a Magyar Fotóművészek Szövetségének elnöke — ítéli oda a legjobban szereplő kluboknak az Interdia Show '83 serlegét, illetve a négy plakettet.

Örömmel várjuk a szegedieket! — mondja Kocsis Iván, a Dunakanyar Fotóklub elnöke, a rendező bizottság vezetője. A Szegedi Fotóklub négy tagja (Veres Sándor, dr. Lajos Sándor, Péntek László és Tatar Tibor) 20 alkotását mutatjuk be a hét végén. Kívánom, hogy sikeres szereplés emlékeivel térjenek majd haza, a vasárnapi eredményhirdetés és a galambutató után.

Papp Rezső